

dallammá állnak össze. És mit lehet mondani a teljes képről, az összeálló dallamról?

Az egyik tévés interjúban nemrég a lelkes, de felületes riporter új erdélyi regényként beszélt a könyvről. Miért volna regény? Ahhoz hiányzik az igazi eposzi dráma. A dráma itt nincs megjelenítve, legfeljebb érzékeltetve van. Egy álomjelenet utal rá, melyben a meztelenül alvó nőt egy betoppanó férfi ébreszti. A férfi–nő közötti erotika máshol is megjelenik, láthatatlanul, akár egy bűvópatak. És miért volna erdélyinek nevezhető? Mert a földrajzi nevek Erdélyre utalnak? Akkor egy Erdélyben játszódó francia regény is annak nevezhető? Vagy egy argentin szerző Kolozsváron játszódó novellája? Abban azonban feltétlenül igaza van, hogy új elbeszélői hang, mi több, dallam jelent meg ezzel a könyvvel, Tamás Kincsó jelentkezésével. Tele étellel, életkedvvel, derűvel és főképp friss, érzékeket tágító elbeszélői hangszínnel.

Varga Katalin

REMÉNYEK

POSZLER GYÖRGY: *BIZONYTALAN REMÉNYEK ÉS TÉTOVA KÉTELYEK. BORÚS GONDOLATOK AZ ERDÉLYI MAGYARSÁG SZÁZ ÉVÉRŐL.* KORUNK–KOMP-PRESS, 2016, KOLOZSVÁR

A nemrég elhunyt jeles esztétikaprofesszor, irodalomtörténész Kolozsváron született, és ott töltötte gyermekkorát. A háború után költöztek Magyarországra, ott volt egyetemista az ötvenes években, majd a hetvenes évek közepétől az ELTE tanára. Ahogy mondta, „Budapest sohasem pótolta Kolozsvárt”, szüntelen kapcsolatban élt szülővárosával és egész Erdélyel. Nemcsak emlékek, hanem friss élmények és kölcsönhatások, állandóan gazdagodó tapasztalatok, az emlékek befolyásolta elemzés és az elemzés előhívta emlékek, szempontok ütköztetése és összebékítése jellemzi az ő Erdély-képét. Milyen is ez a kép? Mit fog be és át? „Csak az emlék mélységének és súlyának sorrendjében. A kísérteties Erdély. Reményik Sándor

Atlantisz-Erdélye. Az elsüllyedt földrész. Ami a magyar hajósoknak felüzen a tengermélyből. »Erdély harangoz, harangoz a mélyben.« Vagy fenyegető lovas favágója. Aki »a fejszét a vállára vetette, mint halál a kaszát«. De »a fenyők sötét gyűlölettel nézik és zúgnak, mint az összeesküvők«. Vagy Áprily Lajos titkokat teremtő, művesmester Erdélye. Ahol a tavasz megáll Apáczai holland özvegyének sírja felett a házsongárdi temetőben; Brassóban ötvös ősök domborítanak fejedelmi kannát Bethlen asztalára; és így vallhat magáról a tetőn a költő: „titokzatos szót mondtam akkor: Erdély...” És a még felnőttként felfedezett vagy újra felfedezett Bánffy Miklós. Regénytrilógiájában a havasok csúcsain karcsú antik istennőalakok fénylő sugártesteit teremtik a fagyban lecsapódó, gomolygó párák.”

De ez a százoldalas esszé nem csupán a költészet regisztereiben szól Erdélyről. A szubjektív bevezető után van egy objektív előhang is, és a továbbiakban ez az objektivitás dominál. Trianontól a kétezres évekig számbavesz minden Erdélyre vonatkozó eseményt, bemutatja különféle perspektívából a történeteket, miközben már-már szépirodalmi közelítéssel megjeleníti a történetek szereplőit, a fordulatok előidézőit, elszenvedőit. Úgy beszél az Erdély-problematikáról, a megszokott toposzokról, hogy közben a jelenségek irodalomtörténeti és esztétikai módszerekkel való elemzése plusz szempontokat visz be az eddigi „Erdély-olvasatok”-ba. Makkai Sándor sokszor emlegetett, az erdélyi kisebbségi lét egyik kátéjának tartott művéről, a *Magunk revíziójáról* ezt írja: „Gondolatmenetében egy bölcséleti traktátus logikája és egy szentbeszéd dinamikája ötvöződik.” És ezzel már elmondta róla, amit másféle megközelítésben sokkal nehezebb volna elmondani. Vagy hasonlóképpen, ahogy Tamásit bemutatja, pályáját, írásművészetét jellemzi, az utat, ahogy eljut a realista regényformához, végül pedig ahogy érzékelteti, hogy ez a realizmus mennyiben jellemzi politikai munkásságát is. Ugyancsak műfaji elemzésből indul ki a Vásárhelyi Találkozó zárónyilatkozatának elemzésekor. „Az összefoglaló határozat a *Hitvallás* címet viseli. Előre jelezve a megfogalmazás vallomásos, emelkedett jellegét.”

A történelmi események sorra vételét, az elemzés linearitását exkurzusok szakítják meg, amelyekben kitér a szóban forgó száz évet meghatározó módon alakító személyek életpályájának bemutatására, személyes harcuk és kudarcuk okainak és jellembeli sajátosságainak összefüggéseire, Márton Árontól kezdve, Petru Grozán át Domokos Gézáig, Kántor Lajosig. Közben ezzel párhuzamosan zajlik a történelmi események bemutatása, Trianon, Bécs, Belvedere, a háború befejezése, a Groza-kormány, a Bolyai

Egyetem létrehozása és megszüntetése, a kulturális intézményrendszer alakulása, politika és kultúra elpuskázott lehetőségei és így tovább.

A múlttal való számvetés, ez volna Poszler György utolsó esszéje? Inkább a saját múlthoz fűződő gondolatainak összegzése, végső soron személyes számvetés, személyes sorselemzés. Hogyan gondolkodik Erdély elmúlt száz évéről, az egész régió sorsáról, miközben az ő sorsa is e régióhoz kapcsolódik, és sok mindenben egész közvetlenül összeszövődik vele. Hogyan gondolkodik minderről, a megoldhatatlannak látszó kérdéssről egy szakmáját magas szinten művelő tudós ember. A címében benne van a következtetése, a cím („bizonytalan remények...”) és főképp az alcím („borús gondolatok”) előrevetítik az esszé hangulatát és konklúzióit. Az újabb kérdéseket fakasztó konklúziókat. Milyenek is a remények? Azok a remények, amelyek egy másfél milliós közösség életét meghatározzák. Élők vagy élőködők?

Poszlerhez híven a műfaji jellemzésével lehetne ezt a könyvet a lehető legpontosabban összegezni. Az esszé műfaja alkalmat teremt arra, hogy szubjektív módon kanyarogjunk a választott téma csapásain. Hogy emberi keretek között tartsunk egy gyakran embertelen történéssort. „Keresem a méltó, talán valamennyire találó befejezést e kétségekkel és reményekkel, hitekkkel és csalódásokkal teli történethez. Balogh Edgár emlékiratát emelem fel. Részlet az ünnepség leírásából. A Román Népköztársaság alkotmányának megteremtését köszöntötte: »...szép befejezésül a történelmi napokat fogadóestély zárta a volt királyi palotában. Bizonyára a véletlen játéka volt, hogy az új köztársasági himnusz bemutatása után első műsor-számként a színpadon pompás magyar csárdás következett, valamelyik népi táncsoportunk bemutatója... // Megilletődve néztünk egymásra. Különben Nyilas Ilona találta fel magát a leghamarabb. A közönség horalánca fonódva járta végig a palotát. S amikor a régi trónterembe léptünk, a termes kalotaszegi szépasszony kiugrott a sorból, felszökött a lefüggönyözött királyi trónhoz, beleült, s kijelentette: ...Most már elhiszek mindent.« // Erről van szó. Talán nem kellett volna elhinni mindent.”

Bár az esszé átlépi a kétezres éveket, nem szakít radikálisan a múlt századi gondolatokkal. Ellenben derűs nyugalma és finom öniróniája megmenti attól, hogy egy letűnt kor idejétmúlt gondolataként olvassuk.